

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ В.Н.КАРАЗІНА

ФАКУЛЬТЕТ ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЧНОГО КОНСУЛЬТУВАННЯ І ПСИХОТЕРАПІЇ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: Психологічні особливості мотивації навчальної діяльності у студентів
з різним рівнем суб'єктивного контролю.

Студентки 4 курсу групи ПС-43
першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
освітньо-професійної програми «Психологія»
за спеціальністю 053 – ПСИХОЛОГІЯ
Серпокрил В.Ю.

Керівник: доцент кафедри психологічного
консультування і психотерапії, кандидат
психологічних наук
Харченко А.О.

Чотирьохрівнева шкала оцінювання _____
Кількість балів: _____

Члени комісії	_____	_____
	(підпис)	(прізвище та ініціали)
	_____	_____
	(підпис)	(прізвище та ініціали)
	_____	_____
	(підпис)	(прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ I ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ МОТИВАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ПСИХОЛОГІЧНОГО ФЕНОМЕНУ	6
1.1. Поняття мотивації навчальної діяльності.....	6
1.2. Локус контролю.....	13
1.3. Результати досліджень мотивації навчальної діяльності учасників освітнього процесу	15
Висновки до розділу I.....	18
РОЗДІЛ II ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СТУДЕНТІВ З РІЗНИМ РІВНЕМ СУБ'ЄКТИВНОГО КОНТРОЛЮ	20
2.1. Характеристика вибірки, методів та процедури дослідження	20
2.2. Результати дослідження	22
2.3. Аналіз результатів дослідження та їх інтерпретація	25
Висновки до розділу II.....	28
ВИСНОВКИ.....	30
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	32

ВСТУП

У процесі навчання у ЗВО формується більш зріла мотиваційна сфера, яка включає навчально-пізнавальні, професійні та мотиви самореалізації. Це сприяє новому сприйняттю навчання як основи майбутньої професійної діяльності.

Проблема мотивації поведінки і діяльності завжди викликала підвищений інтерес як вітчизняних, так і зарубіжних психологів. Адже від мотивації залежить успіх будь-якої діяльності, в тому числі і навчальної. Проблему мотивації навчальної діяльності студентів розглядали такі зарубіжні і вітчизняні вчені, як: Л. Божович, А. Маркова, Л. Виготський, В. Вілюнас, Г. Гекхаузен, О. Дусавицький, Є. Ільїн, О. Леонт'єв, А. Маслоу, В. Семиченко, С.Занюк та ін.

Сучасні підходи до розуміння мотивації вказують на необхідність аналізу не лише самих мотивів, а й пов'язаних з ними психічних компонентів, таких як цілі, настановлення, потреби, ціннісно-сміслові орієнтації, локус контролю, через які відбувається опосередкований вплив на мотиви. Оскільки всі ці спонуки, перебуваючи у складних динамічних відношеннях, задіяні в процесах мотивації. Ключове поняття теорії Дж. Роттера «локус контролю» описує загальне уявлення людини про те, що обумовлює події у її житті і хто є відповідальним за них. Тому дослідження психологічних особливостей мотивації навчальної діяльності у студентів з різним рівнем суб'єктивного контролю допомагає визначити, як саме переконання студента щодо його здатності контролювати події впливають на його мотивацію. Студенти з різним рівнем суб'єктивного контролю можуть реагувати по-різному на виклики та труднощі навчання, і розуміння цих відмінностей дозволяє розробляти ефективніші підходи до їх підтримки та стимулювання навчальних досягнень.

Об'єкт – мотивація навчальної діяльності.

Предмет – особливості мотивації навчальної діяльності у студентів з різним рівнем суб'єктивного контролю.

Метою є виявити психологічні особливості мотивації навчальної діяльності у студентів з різним рівнем суб'єктивного контролю.

Завдання:

1. Проаналізувати наукову літературу з питання мотивації навчальної діяльності та суб'єктивного контролю.

2. Визначити такі мотиви навчальної діяльності, як: придбання знань, оволодіння професією та отримання диплому у студентів з різним рівнем суб'єктивного контролю.

3. Виявити такі мотиви навчальної діяльності, як: комунікативні, мотиви уникнення, престижу, професійні, мотиви творчої самореалізації, учбово-пізнавальні та соціальні мотиви у студентів з різним рівнем суб'єктивного контролю.

4. Визначити значущі мотиви навчальної діяльності студентів з різним рівнем суб'єктивного контролю.

Вибірка: 60 студентів Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна та Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», що здобувають освіту за спеціальністю «психологія», розподілені на 2 групи за рівнем суб'єктивного контролю.

Методи.

Психодіагностичні: «Методика дослідження локусу контролю» Дж. Роттер, «Мотивація навчання у ЗВО» Т. Н. Ільїна, «Діагностика навчальної мотивації студентів» А.О. Реана, В.О. Якуніна (у модифікації Н.Ц. Бадмаєвої), «Вивчення мотивів навчальної діяльності студентів» А.О. Реан, В.О. Якунін.

Статистичні: U-критерій Манна-Уїтні, t-критерій Стьюдента.

Статистична обробка результатів проводилась за допомогою програмного забезпечення SPSS.

Гіпотеза:

1. Існують особливості мотивації навчальної діяльності у студентів з різним рівнем суб'єктивного контролю.

2. У студентів з високим рівнем суб'єктивного контролю будуть більш вираженими такі мотиви навчальної діяльності, як: комунікативні мотиви та учбово-пізнавальні, мотиви творчої самореалізації, «придбання знань» та «забезпечення успішності майбутньої професійної діяльності».

Практична значущість кваліфікаційної роботи полягає у тому, що отримані результати можуть бути використані педагогами для організації навчального процесу, педагогами та психологами у профорієнтаційній роботі, а також будуть корисними для керівництва у сфері освіти, яке прагне підвищити якість та ефективність навчання.

РОЗДІЛ I ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ МОТИВАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ПСИХОЛОГІЧНОГО ФЕНОМЕНУ

1.1. Поняття мотивації навчальної діяльності

Мотивація є одним з основних понять, яке використовується для вивчення поведінки людини щодо ефективності її діяльності. Так, Г. Гекгаузен розглядає мотивацію як основний чинник поведінки людини у забезпеченні її трудової активності.[15]

Мотивація є рушійною силою, яка сприяє активності та ефективності діяльності суб'єкта. Особистість - мотивація - діяльність - це триада, яка є основою аналізу ефективності суб'єкта в рідних видах діяльності.[13]

Найчастіше мотивацію розглядають як сукупну систему процесів, які відповідають за спонукання та дію (В. К. Вілюнас). Запропоноване К.К. Платоновим визначення мотивації – це сукупність стійких мотивів, за наявності домінантного, яка виражає спрямованість особистості, ціннісні орієнтації і визначає її діяльність.[19]

Мотивація розглядається як психодинамічна система особистості, а мотив - як окрема мотиваційна змінна, яка виконує в цій системі спонукальну, спрямовуючу функцію. Мотивація визначається як психодинамічна регулятивна система особистості, що організує діяльність з реалізації певного мотиву, регулює діяльність на шляху створення певного ставлення особистості до навколишнього світу.[13]

Дослідження мотивації особистості є фактично вивченням її в діяльності, в якій виділяються два функціональні аспекти: регулятивний та спонукальний. Перший аспект забезпечує можливість адаптації та послідовність у поведінці у різноманітних обставинах, що досягається за допомогою різних психічних проявів. Спонукальний відповідає за активність і спрямованість поведінки. Саме він є пов'язаним з концепцією мотивації.[5]

Запропоноване Н. Бордовською та А. Реаном визначення поняття «мотиву» наступне: мотив – це внутрішня спонuka, що викликає або підтримує активність

особистості, і виникає з потреби задоволення. В якості мотивів можуть виступати ідеали, інтереси, переконання, соціальні норми, цінності тощо.[24]

О. М. Леонт'єв підкреслював важливість зв'язку «мотив-мета» і зауважував на тому, що на основі спостереження за діями особи не завжди можливо точно визначити її мотиви. Це через те, що однакові дії можуть мати різні мотиви, а однакові мотиви можуть призводити до різних цілей та вчинків. [19]

Навчальна діяльність, відповідно до визначення Д.Ельконіна, є спрямованою діяльністю, змістом якої є оволодіння узагальненими способами дій у сфері наукових понять. Ця діяльність повинна бути стимульована відповідними мотивами, наприклад, мотиви набуття узагальнених способів дій, мотиви особистісного розвитку, власного самовдосконалення. Навчальна діяльність визначається І.Зимньою як діяльність суб'єкта щодо оволодіння узагальненими способами навчальних дій і саморозвитку у процесі розв'язання ним спеціально поставлених учителем навчальних завдань на основі зовнішнього контролю й оцінки, які переходять у самоконтроль і самооцінку власне того, хто навчається .

Навчальна діяльність поєднує в собі не лише сприйняття, увагу, пам'ять, мислення, тобто пізнавальні функції особистості, але також включає потреби, мотиви, емоції, волю, тому навчальна діяльність не ототожнюється з пізнавальною, хоча переважно спрямована на засвоєння нових знань.[25]

Мотивація є двигуном, регулятором і невід'ємною складовою навчання. Це необхідна умова навчального процесу. Мотивація не може бути створена, але можна впливати на різні умови і з їх допомогою пробудити різні мотиви. Діяльність здобувача освіти не повинна бути примусовою, а збудженою.[17]

Традиційно виділяють два типи мотивації: внутрішній та зовнішній. Для позначення феномена внутрішньої мотивації існує кілька термінів. Так, С. Занюк використовує термін «процесуальна мотивація», запропонований Г. Гекгаузеном є термін «інтринсивна мотивація» і В. Климчук, Е. Сидоренко надають перевагу власне, «внутрішній мотивації».[7]

Внутрішня мотивація – це бажання виконувати певну діяльність саме через задоволення від самого процесу, радості від активності, а не для отримання винагороди чи відповідно до зовнішніх стимулів.[7]

Внутрішня мотивація спонукає людину до такої активності, в якій вона зацікавлена, тоді як зовнішнє підкріплення, винагорода або покарання, відсутнє. Внутрішня мотивація виникає з природних потреб людини, таких як бажання розвиватися, бути прийнятим, пізнавати нове, досягати успіхів, почуватися компетентним і самостійно керувати своїм життям. Ці фундаментальні потреби притаманні кожній людині і відіграють важливу роль у їхньому житті. Саме тому внутрішня мотивація стимулює і підтримує енергію для різних видів діяльності та психологічних процесів. Вона допомагає людині не лише виконувати завдання, а й отримувати задоволення від самого процесу, що сприяє тривалому зацікавленню та залученню в діяльність.[19]

У контексті теорії самодетермінації, проведення емпіричних досліджень Е. Дісі та Р. Раян дало змогу виявити, що зниження рівня внутрішньої мотивації часто відбувається через зовнішні стимули, такі як винагороди за роботу. Такі зовнішні чинники, як: похвала, конкуренція, та інші, мають значний вплив на рівень мотивації та якість виконання завдань у різних сферах, включаючи навчання, професійну практику, спорт і клінічну практику. [9]

Е. Дісі та Р.Раян визначають поведінку, яка регулюється внутрішньою мотивацією, як такою, що відображає інтереси особистості і не залежить від вигоди. Але для підтримки цієї поведінки необхідно задовольняти базові психологічні потреби в самодетермінації, компетентності та близьких відносинах. Внутрішня мотивація сама по собі є фундаментальною і виконує психологічну роль у особистісному розвитку, активуючи цей процес протягом усього життя людини.[7]

Отже, внутрішня мотивація існує тоді, коли людина щось робить тому, що ця діяльність цікава їй і приносить задоволення.

Основою внутрішньої мотивації навчальної діяльності є вроджена потреба в пізнанні. Ця вроджена потреба проявляється в бажанні дізнаватися більше, розуміти неяснене, нове, аналізувати та знаходити смисли. У ситуаціях навчання людина

відчуває інтерес та насолоду від процесу, розуміє значення учіння та готова прикладати зусилля для досягнення результатів в обраній сфері. Хороша внутрішня мотивація сприяє більшій зацікавленості в навчальному процесі, високій якості діяльності та досягненню успіху. Внутрішня мотивація не потребує зовнішнього стимулювання, оскільки для людини учіння є цінністю саме собою. Проте соціальне середовище впливає на мотивацію, оскільки люди значною мірою мотивуються соціумом. Важливо розуміти, що навчальна та професійна діяльність не можуть покладатися лише на внутрішню мотивацію, і необхідна взаємодія із зовнішніми факторами.[19]

Зовнішня мотивація виникає тоді, коли діяльність стимулюється і контролюється зовнішніми факторами, що не пов'язані з особистісними характеристиками індивіда або з природою самої діяльності. Це може включати такі аспекти, як винагороди, покарання, очікування інших людей, соціальні норми або зовнішній тиск. Таким чином, зовнішня мотивація залежить від впливу зовнішнього середовища, а не від внутрішніх бажань чи інтересів людини. Зовнішня мотивація проявляється в діях, важливих для суспільства, родини, близьких людей. [19]

Р. де Чармс підкреслював, що первинна мотивація виникає з відчуття особистості власної ефективності та переконання в тому, що саме вона визначає навколишнє середовище. Умови зовнішнього тиску позбавляють людину відчуття самостійності. Відчуття самодетермінації збільшується, коли особистість успішно опирається цим тискам, відчуваючи задоволення від своїх дій. Таким чином, формується внутрішня мотивація. Коли особистість не може виразити свою суб'єктивність і відчуває, що піддається зовнішнім вимогам, і хоч її дії знецінюються, вона продовжує їх виконувати, вони стають мотивованими ззовні. У випадку постійного впливу зовнішнього контролю, насамперед у дитинстві, може сформуватися стійка особистісна характеристика.[7]

Мотиваційна складова навчальної діяльності включає потреби в пізнанні, мотиви та значення навчального процесу. Однією з ключових умов успішного навчання є наявність бажання дізнаватися та мотивів саморозвитку, самореалізації та

вираження себе. Почуття цікавості, що виникає внаслідок пізнавальних потреб, стає важливим моментом.[21]

Як складне психологічне утворення, мотивація формується, зокрема, із певної кількості мотивів. Мотив – це те, що рухає, спонукає до діяльності. Мотиви діяльності відповідають певній потребі та відображають певні бажання, хотіння або навпаки відрази, що формує так звану мотивацію заперечення. Ці різні форми переживання відображають ставлення особистості до значення мотиву для її діяльності та до самої діяльності. Мотиви стосовно діяльності виконують складну функцію – вони визначають зону цілей, спрямовують діяльність до досягнення мети.[7]

Мотив є рушійною силою навчально-пізнавальної діяльності, яка спонукає людину до засвоєння освітнього матеріалу. Як правило, виокремлюють дві великі групи мотивів, що спонукають людину до навчання, які виділила Л. І. Божович:

1) пізнавальні мотиви, що стосуються безпосередньо змісту навчальної діяльності та її виконання;

2) соціальні мотиви, що відносяться до взаємодії учня з іншими людьми.

Пізнавальні мотиви спрямовані на особистісний розвиток учня, відображаючи його прагнення та потреби, які виникають у зв'язку з різними сферами життя та є ключовими для особистості.[4]

До соціальних мотивів відносяться такі, що пов'язані з потребою особистості в комунікації з іншими людьми, в отриманні від них оцінки, заохочення, пов'язані з бажанням мати певне місце в суспільних відносинах. Обидві групи мотивів є взаємопов'язаними в системі спонукань до навчальної діяльності, відображаючи і спрямованість учня на засвоєння знань, пошук нових способів їх здобування, сам процес навчальної діяльності, що відповідно слугує внутрішньою мотивацією. Спрямованість на відносини всередині середовища відповідає другому типу мотивації – зовнішній мотивації.[12]

Серед пізнавальних мотивів А.К. Маркова виділяє наступні:

- широкі пізнавальні мотиви, які спрямовують учнів на оволодіння новими знаннями. До них можна віднести зацікавленість у нових фактах, явищах наприклад,

інтерес до нових цікавих фактів, явищ, Це може бути зацікавленість у розумінні закономірностей природи, технології, соціальних явищ, а також бажання засвоїти теоретичні принципи, ключові ідеї або основні концепції.

- навчально-пізнавальні мотиви, які спонукають учнів до засвоєння методів і прийомів здобування знань. Вони відображають бажання навчитися самостійно, шукати і засвоювати нову інформацію; інтерес до вивчення та застосування методів наукового пізнання; прагнення оволодіти способами найефективнішої організації своєї навчальної діяльності.

- мотиви самоосвіти, які стимулюють до самостійного вдосконалення знань, тобто прагнення до особистого розвитку, навчання для досягнення конкретних цілей тощо.[14]

В подальших дослідженнях проблеми мотивації учбової діяльності дається більш розгорнута характеристика і соціальних мотивів, а саме – їх розподіл на дві підгрупи:

- широкі соціальні мотиви. Вони проявляються у бажанні отримати знання задля користі суспільству, усвідомленні необхідності освіти, бажанні виконати свій обов'язок, у розумінні необхідності навчання, зокрема для майбутньої професійної діяльності. Ці мотиви засновані на потребі виконання обов'язків, необхідності і відповідальності.

- вузькі соціальні мотиви або позиційні, які виражаються у бажанні заволодіти певним місцем в оточенні, отримати схвалення від людей, здобути повагу. До цих мотивів відносять «мотивацію благополуччя», яка проявляється у навчанні задля схвалення від вчителів, батьків, друзів, та мотив самоствердження, суть якого в прагненні лідирувати, впливати на інших здобувачів освіти. Успішність навчання залежить не тільки від наявності певних мотивів, а від їхнього особистісного значення для учня, ступеня самостійності, усвідомлення і стабільності.[12]

Люди не мають лише однієї групи мотивів. Складні форми поведінки зазвичай викликаються не однією потребою, а системою потреб, а отже, і системою мотивів. Тому розмежування внутрішньої і зовнішньої мотивації є досить умовним. Сучасні дослідження показали, що зовнішня мотивація є неоднорідною і може походити від

самого індивіда, будучи зовнішньою не щодо нього, а щодо діяльності, яку він виконує. Крім того, внутрішня мотивація завжди присутня навіть у діяльності, що в основному мотивується зовнішніми чинниками. Таким чином, зовнішня і внутрішня мотивація не існують окремо одна від одної, не є абсолютно протилежними, між ними існують взаємопереходи.[19]

Поєднання внутрішньої та зовнішньої мотивації може мати як позитивний, так і негативний вплив на діяльність особистості. Наприклад, внутрішня мотивація може бути підсиленою позитивною зовнішньою мотивацією, коли батьки або оточення підтримують та стимулюють особу до досягнення успіху. З іншого боку, байдужість до успіхів та поразок може знизити рівень внутрішньої мотивації. Найоптимальнішим варіантом є поєднання внутрішньої і зовнішньої мотивації. Зовнішня мотивація відіграє важливу роль в регуляції діяльності, вона передбачає вольову регуляцію діяльності і сприяє її розвитку.

Одним із ключових аспектів мотивації в сучасній психології є процес формування цілей. Людина завжди прагне досягти певних цілей, що є проявом її вродженої схильності до зростання та прогресу (К. Роджерс, А. Маслоу та інші). Цілі можуть включати зміни в навколишньому середовищі, які відбуваються під час ігрової, творчої, дослідницької та інших видів діяльності. У процесі діяльності цілі виконують функції ініціації, підтримки та регуляції дій. Таким чином, цілі тісно пов'язані з мотивами, і комбінація мотивів і цілей найкраще відображає рівень розвитку мотивації людини. Вмотивованість означає наявність ряду здібностей, які забезпечують процеси постановки цілей, реалізації намірів, реагування на невдачі та досягнення результатів. Отже, для глибокого розуміння мотивації важливо знати, які цілі ставить людина і яким чином планує досягти кінцевих результатів..[11]

Отже, мотив можна визначити як внутрішнє спонукання людини до діяльності, пов'язане із задоволенням певної потреби. Система з різних мотивів стимулює навчальну діяльність студентів, ці мотиви можуть бути спричинені або самим змістом навчання, або широкими соціальними можливостями. Вивчаючи мотивацію навчальної діяльності, часто розглядаються наступні мотиви: пізнавальні, які проявляються в прагненні до творчої дослідницької діяльності, процесу розв'язання

пізнавальних задач, самоосвіти, орієнтації на особистісний ріст, бажанні розширити світогляд та підвищити культурний рівень; соціальні – усвідомлення необхідності освіти, її престижу, намагання стати повноцінним членом суспільства, почуття відповідальності, отримання схвалення від оточення; мотиви досягнення – спрямовані на підвищення професійної підготовки для досягнення успішної кар'єри.

1.2. Локус контролю

У теорії соціального навчання Дж. Роттера за допомогою термінів «очікування», «локус контролю» та інших, описується соціальна поведінка особистості. Очікування пов'язані з суб'єктивною ймовірністю того, що конкретне підкріплення повториться в поведінці за схожих обставин. Автор використовує термін «цінність підкріплення» і вказуючи, що поведінка людини залежить від важливості очікуваного підкріплення, хоча очікування не залежать від його цінності. Людина прагне до мети, досягнення якої буде підкріплено, при цьому очікувані підкріплення вважаються дуже цінними.

Центральним конструктом теорії соціального навчання, на якому зосереджувалась велика кількість досліджень, є локус контролю, який являє собою узагальнене очікування того, наскільки люди мають контроль над підкріпленням в їх житті. Автор вводить поняття локус контролю як узагальнене очікування людини щодо того, якою мірою підкріплення залежать від її власної поведінки, а якою – контролюються силами ззовні.[18]

Тобто поведінка формується завдяки здатності людей бачити причинний зв'язок між своїми діями і появою відповідних підкріплень. Виокремлюють два типи локусу контролю: інтернальний й екстернальний. Люди з інтернальним локусом контролю вважають, що події в їхньому житті залежать від їх компетентності, цілеспрямованості та зусиль. Вони впевнені, що можуть впливати на свою долю, і зазвичай намагаються досягти своїх цілей, маючи загальне очікування, що їхні старання будуть успішними.[23]

Особи з екстернальним локусом контролю переконані, що більшість подій у їхньому житті, включаючи успіхи та невдачі, залежать від зовнішніх чинників, таких як доля, удача, впливові люди чи непередбачувані обставини. Вони вірять, що їхні дії є результатом зовнішнього впливу або випадкових подій, а не наслідком їхніх власних зусиль. [20]

Таким чином, локус контролю визначає, наскільки людина вважає себе активним учасником свого життя або пасивним об'єктом впливу інших людей та обставин.[18]

Важливо зазначити, що як обставини, так і сама особистість впливають на відчуття контролю над життям. Людина, яка в одній ситуації впевнена у своїх можливостях, в іншій може відчувати себе безсильною.

Рівень контролю варто розглядати не як прямий чинник дій людини у конкретних ситуаціях, а як показник її загальних очікувань. Цей рівень не слід пов'язувати із соціально позитивними характеристиками особистості, оскільки крайні значення обох полюсів є небажаними. Найкращим є середній рівень контролю з невеликим нахилом до внутрішнього контролю.[23]

У психологічній літературі рівень суб'єктивного контролю розглядається як важлива характеристика самосвідомості, що визначає рівень активності суб'єкта і його поведінкові реакції в взаємодії з людьми.

Форма прояву суб'єктивного контролю над життєвими ситуаціями у кожної людини різна, відповідно до неї визначається засіб отримання індивідом інформації, особливості міжособистісної взаємодії, самоприйняття, ставлення до свого здоров'я та ін.

Рівень суб'єктивного контролю визначає здатність особистості регулювати свою поведінку, формувати оптимальні поведінкові стратегії, враховуючи відповідальність чи її відсутність за події як у власному житті, так і ті, що відбувається навколо неї. Цей рівень також відображає ступінь самостійності та активності у досягненні поставлених цілей, незалежності людини.[22]

Локус контролю є ключовим механізмом, що визначає здатність і вміння людини долати життєві труднощі, забезпечуючи її саморозвиток і самореалізацію.

Локус контролю не відображає об'єктивну здатність контролювати зовнішні чи внутрішні обставини, а лише суб'єктивне уявлення про це. Інтернальність і екстернальність не є ізольованими рисами особистості, а представляють собою комплексні особистісні паттерни.

Інтернальність, зокрема, має глибокі зв'язки з багатьма психологічними процесами та особливостями, які формують її здатність протистояти стресу. Люди з інтернальним локусом контролю, стикаючись із труднощами, частіше проявляють активність у пошуках рішень, що сприяє їх подальшому особистісному розвитку.

Намагання зберегти самоповагу та емоційну стабільність в умовах постійних негативних оцінок від оточення може призводити до формування зовнішнього локусу контролю як захисного механізму. Це дозволяє зняти відповідальність за невдачі з особистості та адаптуватися до негативних оцінок, зберігаючи самоповагу. Людина з екстернальним локусом контролю, яка вважає, що її успіхи та невдачі залежать від зовнішніх обставин, часто емоційно нестабільна, замкнена, має низький самоконтроль і високу напруженість. Схильність до зовнішнього локусу контролю часто супроводжується такими характеристиками, як відчуття нестабільності у власних здібностях, стан тривоги, почуття підозри, бажання відповідати вимогам інших та агресивність.[6]

Таким чином, рівень суб'єктивного контролю визначає сприйняття особою рівня власного контролю над подіями у своєму житті, в тому числі у процесі навчальної діяльності. Люди з інтернальним локусом контролю оцінюють всі значимі події, що відбуваються з ними, як результат їх власної діяльності. З екстернальним локусом навпаки, вважають, що не можуть контролювати своє життя, пояснюють події, що відбуваються, впливом зовнішніх факторів, інших людей.

1.3. Результати досліджень мотивації навчальної діяльності учасників освітнього процесу

Мотивація навчальної діяльності студента – це сукупність мотивів, які в процесі своєї взаємодії визначають активність особистості в процесі навчання і сприяють

розвитку в професійному напрямку. У дослідженні Д.Б. Мехед, О.Б. Мехед, А.Л. Швидкий з виявлення переважаючого типу мотивації студентів були отримані наступні результати: 23,5% досліджуваних мають позитивну мотивацію до навчання, 21,8% студентів проявили негативну мотивацію, а 28,5% та 26,2% мають потенціал до розвитку відповідно позитивної і негативної мотивації, що свідчить про відсутність чітко вираженого мотиваційного пріоритету.

В особливості мотивації навчальної діяльності включають тенденцію до пріоритету мотивів майстерності у обраній професії, виражене бажання отримати освіту та займатися цікавою діяльністю, прагнення створити комфортні умови життя та забезпечити матеріальне благополуччя через успіх у професійній сфері, тісний взаємозв'язок пізнавальних мотивів із мотивами професійного самовизначення і особистісного зростання. [16]

У рамках дослідження навчально-професійної мотивації студентів, що планують стати педагогами, Р.Кириченко отримала наступні результати. Більшість студентів визначає пізнавальні та професійні мотиви як провідними до навчання. Одним з найвагоміших мотивів навчальної діяльності є мотив «стати висококваліфікованим спеціалістом», його обрали 80% досліджуваних. 70% студентів проявили такі мотиви, як «набути глибокі та стійкі знання» і «отримати інтелектуальне задоволення». Також важливим є мотив «забезпечити успішність майбутньої професійної діяльності», його обрали 63% досліджуваних. Вибір цих мотивів свідчить про наявність в структурі внутрішньої мотивації пізнавального інтересу, що є важливим фактором у навчальній діяльності.[8]

Коваленко Н. П., Боброва, Н. О., Ганчо, О. В., Зачепило С. В. в своєму дослідженні визначили у студентів медичного факультету 5 основних мотивів навчальної діяльності. До них увійшов мотив «стати висококваліфікованим спеціалістом», який обрали 68,8 % студентів, високо оціненим також був мотив «отримати диплом» у 64 % досліджуваних. Майже половина студентів обрали значущим мотивом «набути глибоких та міцних знань». У 43,2% опитаних одним з найважливіших мотивів став «отримати інтелектуальне задоволення» і у 40% – «забезпечити успішність майбутньої професійної діяльності». Поза тим, більшість

опитаних студентів виділяє позитивним мотиваційним аспектом отримання схвалення і позитивну підтримку від інших студентів та викладачів.[10]

Результати дослідження О.І. Анатольєвої мотивації навчальної діяльності курсантів показують, що абсолютну перевагу має внутрішня мотивація. А саме мотиви, в основі яких лежить потреба в компетентності: «стати висококваліфікованим фахівцем», «забезпечити успішність майбутньої професійної діяльності». А також пізнавальні мотиви, а саме: здобуття глибоких та міцних знань, отримання інтелектуального задоволення. При цьому, мотиви набуття знань та оволодіння професією переважають над мотивом отримання диплому, що свідчить про правильний вибір професії. Встановлено, що внутрішня мотивація підтримується зовнішньою мотивацією задоволення потреб особистості у визнанні значущими людьми: досягти поваги батьків, викладачів, бути прикладом для однокурсників, успішно скласти іспити, отримати диплом тощо.[2]

Н.В. Альохіна у дослідженні виявила, що у мотивації навчальної діяльності студентів є деякі відмінності, в залежності від курсу та форми навчання. Це показує, що структура мотивації навчання не є постійним психологічним утворенням, а змінюється під впливом різних чинників. Переважаючими мотивами навчання у студентів є «професійні» та отримання диплома. В студентів обох форм навчання, і заочної, і денної, пізнавальні мотиви не є достатньо сформованими, що може свідчити про те, що у сучасних умовах, орієнтованих на суспільно-економічні фактори, цінність знань та освіти уступає місце документу про отримання вищої освіти.

Переважаюча кількість студентів різних курсів і форм навчання обирали мотив «стати висококваліфікованим спеціалістом», що говорить про велике значення соціальних мотивів досягнення. Такий мотив, як «отримати диплом» був обраний 79,49% і 55,32% студентами денної форми навчання першого та четвертого курсів відповідно. Такі високі показники у першокурсників в поєднанні з важливістю професійних мотивів й низьким оцінюванням навчальних мотивів, неправильним уявленням про фактори професійного успіху і думкою, що наявність диплома гарантує певний рівень професіоналізму. Лише 50% студентів усіх курсів високо оцінили мотив «набути глибокі та стійкі знання», це підтверджує, що не у всіх

здобувачів освіти пов'язують глибокі та стійкі знання з професійними компетентностями.[1]

Я. Артемчук у своєму дослідженні мотивів навчальної діяльності студентів, які працюють і не працюють за спеціальністю, встановила, що для студентів, які працюють за спеціальністю, домінують мотиви отримання диплома, продовження навчання на наступних курсах, забезпечення успішності майбутньої професійної діяльності, отримання схвалення від батьків та оточуючих, досягнення високої кваліфікації, набуття глибоких і міцних знань, успішне навчання та складання іспитів на відмінні оцінки.

Вибір даних мотивів може вказувати на значення для працюючих за спеціальністю студентів того рівня знань, який вони отримують. Це може пояснюватися бажанням студентів розвиватися в обраному професійному напрямку. Тому навчання для них є важливим як для отримання диплома для підтвердження своєї освіти, так і для отримання глибших знань, що забезпечить компетентне виконання своїх професійних обов'язків. Найбільш значущими мотивами для непрацюючих за спеціальністю студентів домінуючими мотивами є «домогтися схвалення батьків і оточуючих», «уникнути засудження та покарання за погане навчання» та «отримати диплом», що пов'язане з прагненням здобути визнання серед оточення, знайти підтримку та уникнути засудження стосовно нехтування навчанням та обранням роботи не за спеціальністю. Однак, для непрацюючих студентів також досить важливо отримати диплом, що є головним мотивом їхнього навчання.

Отже, існують відмінності в основних мотивах навчальної діяльності студентів, які працюють за спеціальністю, та тих, хто не працює за спеціальністю, і вони можуть бути пов'язані з різними пріоритетами. Ті, хто працюють за спеціальністю, прагнуть продовжувати своє навчання для здобуття нових знань і подальшого професійного розвитку в обраній сфері. Натомість студенти, які не працюють за спеціальністю, можуть сприймати різні галузі праці як можливі джерела заробітку і не вбачають потреби поглиблювати знання у своїй навчальній галузі, якщо можна знайти роботу та дохід в інших умовах.[3]

Висновки до розділу I

1. Згідно з визначенням Д. Ельконіна, навчальна діяльність – спрямована діяльність, змістом якої є оволодіння узагальненими способами дій у сфері наукових понять, така діяльність повинна стимулюватися адекватними мотивами.

Мотивацію традиційно поділяють на внутрішню та зовнішню. Внутрішньою є прагнення виконати певну діяльність заради самого процесу діяльності, відчуття задоволення та радості від цієї активності. Про зовнішню мотивацію говорять, коли чинники, що спонукають та керують діяльністю, знаходяться поза самою особою, її внутрішніми міркуваннями, і не пов'язані з характером самої діяльності.

Як складне психологічне утворення, мотивація формується, зокрема, із певної кількості мотивів. Мотив – це те, що рухає, спонукає до діяльності. Як правило, мотиви навчальної діяльності поділяють на дві групи: пізнавальні, що стосуються безпосередньо змісту навчальної діяльності та її виконанням, та соціальні, пов'язані з взаємодією здобувача освіти з іншими людьми. Більш розгорнута характеристика є розподілом пізнавальних мотивів на широкі пізнавальні мотиви, навчально-пізнавальні мотиви та мотиви самоосвіти, а соціальних – на широкі соціальні мотиви, та вузькі соціальні мотиви або позиційні.

2. Поняття локусу контролю виникає в теорії соціального наuczіння Дж.Роттера. Рівень суб'єктивного контролю являє собою здатність людини контролювати власну поведінку, будувати оптимальні поведінкові стратегії, виходячи з необхідності брати або не брати на себе відповідальність за події, які відбуваються і безпосередньо з досліджуваною особою, так і навколо неї. Особа з високим рівнем інтернальності вважає себе відповідальною за свої дії та їхні наслідки. Екстернальний локус контролю вказує на те, що вона вбачає зовнішні фактори, які керують її життям. Це поняття важливе для розуміння індивідуальних реакцій на стрес, прийняття рішень та взаємодії з навколишнім середовищем.

3. В результатах досліджень мотивації навчальної діяльності учасників освітнього процесу прослідковується тенденція до домінування мотивів, в основі яких лежить потреба в компетентності: стати висококваліфікованим спеціалістом, набути глибокі та стійкі знання, отримати інтелектуальне задоволення, забезпечити успішність майбутньої професійної діяльності, отримати диплом.

РОЗДІЛ II ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МОТИВАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У СТУДЕНТІВ З РІЗНИМ РІВНЕМ СУБ'ЄКТИВНОГО КОНТРОЛЮ

2.1. Характеристика вибірки, методів та процедури дослідження

Метою нашої роботи було виявити психологічні особливості мотивації навчальної діяльності у студентів з різним рівнем суб'єктивного контролю.

Для досягнення мети роботи було сформульовано наступні завдання:

- Визначити такі мотиви навчальної діяльності, як: придбання знань, оволодіння професією та отримання диплому у студентів з різним рівнем суб'єктивного контролю.
- Виявити такі мотиви навчальної діяльності, як: комунікативні, мотиви уникнення, престижу, професійні, мотиви творчої самореалізації, учбово-пізнавальні та соціальні мотиви у студентів з різним рівнем суб'єктивного контролю.
- Визначити значущі мотиви навчальної діяльності студентів з різним рівнем суб'єктивного контролю.

Вибірку проведеного дослідження склали 60 студентів Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна та Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут», що здобувають освіту за спеціальністю «психологія». Вік досліджуваних 18-22 роки. Відповідно до мети, було використано «Методику дослідження локусу контролю» Дж. Роттера, для розподілу досліджуваних на 2 групи за рівнем суб'єктивного контролю.

Дослідження було проведено в онлайн форматі за допомогою Google Forms.

В дослідженні було використано наступні психодіагностичні методики:

- «Діагностика навчальної мотивації студентів» А. А. Реан і В.О.Якунін, у модифікації Н.Ц. Бадмаєвої,
- «Мотивація навчання у ЗВО» Т. Н. Ільїна,
- «Вивчення мотивів навчальної діяльності студентів» А.О. Реан, В.О. Якунін.

Статистична обробка отриманих даних проводилася за допомогою комп'ютерної програми SPSS. Для статистичної обробки даних застосовувалися критерій Манна-Уїтні, t-критерій Стьюдента.

Характеристика психодіагностичних методик:

- Методика «Мотивація навчання у ЗВО» Т. І. Ільїної.

Метою методики є діагностика мотиваційної сфери студентів. Вона дозволяє виявити провідні мотиви навчально-професійної діяльності студентів. Досліджуваним пропонується відзначити твердження з якими вони згодні, з 50 запропонованих. При обробці результатів підраховується збіг відповідей досліджуваного з ключем. Переважання за однією зі шкал виявляє домінуючу мотивацію:

- «Придбання знань» (проявляється в спрямованості на отримання знань, цікавості);
- «Оволодіння професією» (бажання опанувати професійні знання та розвинути професійно значущі якості);
- «Отримання диплома» (прагнення придбати диплом, часто при поверхневому засвоєнні знань і пошуку легких шляхів складання іспитів та заліків).

Авторка методики додала кілька фонових тверджень, які не аналізуються.

- Методика «Діагностика навчальної мотивації студентів» А.О. Реана, В.О. Якуніна у модифікації Н.Ц. Бадмаєвої. Досліджуваним пропонується оцінити значущість 34 твердження за 5-бальною шкалою, які характеризують мотиви їхньої навчальної діяльності. Методика дозволяє виділити наступні 7 мотивів: комунікативні мотиви, мотиви уникнення невдач, мотиви престижу, професійні мотиви, мотиви творчої самореалізації, навчально-пізнавальні мотиви, соціальні мотиви.

- «Вивчення мотивів навчальної діяльності студентів» А.О. Реан, В.О. Якунін. Студенти оцінюють за 7-бальною шкалою кожен із 16 представлених мотивів навчальної діяльності за їхньою значущістю для них. Перелік запропонованих мотивів дозволяє оцінити цінність для студентів не лише отримання самого диплома, але і глибоке розуміння навчального матеріалу та формування професійних навичок,

ступінь, з якою студенти бажають відзначитися участю в академічному процесі та бути позитивним прикладом для своїх колег, завоювати повагу педагогів чи родичів.

2.2. Результати дослідження

Результати проведення методики «Мотивація навчання у ЗВО» Т. І. Ільїної представлені в табл.2.1.

Значущість відмінностей прояву мотивів навчальної діяльності між групами 1 та 2

Таблиця 2.1

	Середні значення		t
	Група 1 (M±m)	Група 2 (M±m)	
Придбання знань	5,98(±2,05)	6,10(±3,14)	-0,18
Оволодіння професією	2,33(±2,37)	3,97(±2,39)	-2,66**
Отримання диплома	3,70(±2,75)	3,62(±2,37)	0,13

Примітка: *p ≤ 0,05 **p ≤ 0,01

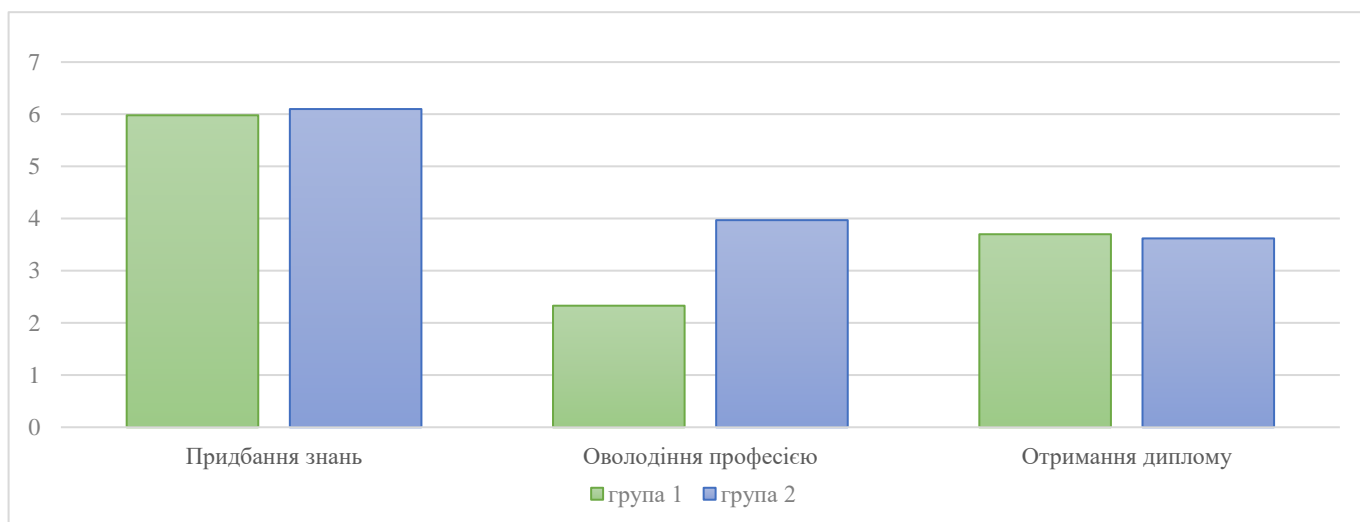

Рисунок 2.1 середні бали мотивів навчальної діяльності обох груп.

За результатами проведення методики «Діагностика навчальної мотивації студентів» А. А. Реана і В.А.Якуніна в табл.2.1 наведені середні бали кожної групи за комунікативними мотивами, уникнення, престижу, професійними, творчої самореалізації, учбово-пізнавальні та соціальні мотиви навчальної діяльності.

Значущість відмінностей прояву мотивів навчальної діяльності між групами 1 та 2

Таблиця 2.2

МОТИВИ	Середні значення		t
	Група 1 (M±m)	Група 2 (M±m)	
Комунікативні	3,47(±1,07)	3,27(±0,91)	0,78
Уникнення	2,10(±1,24)	1,87(±0,94)	0,82
Престижу	2,13(±0,97)	2,03(±1)	0,39
Професійні	3,57(±1,10)	4,17(±0,91)	-2,29*
Творчої самореалізації	3,50(±1,01)	3,27(±1,08)	0,86
Учбово-пізнавальні	2,83(±0,87)	3,33(±0,92)	-2,16*
Соціальні	2,90(±0,96)	2,87(±0,78)	0,15

Примітка: * $p \leq 0,05$ ** $p \leq 0,01$

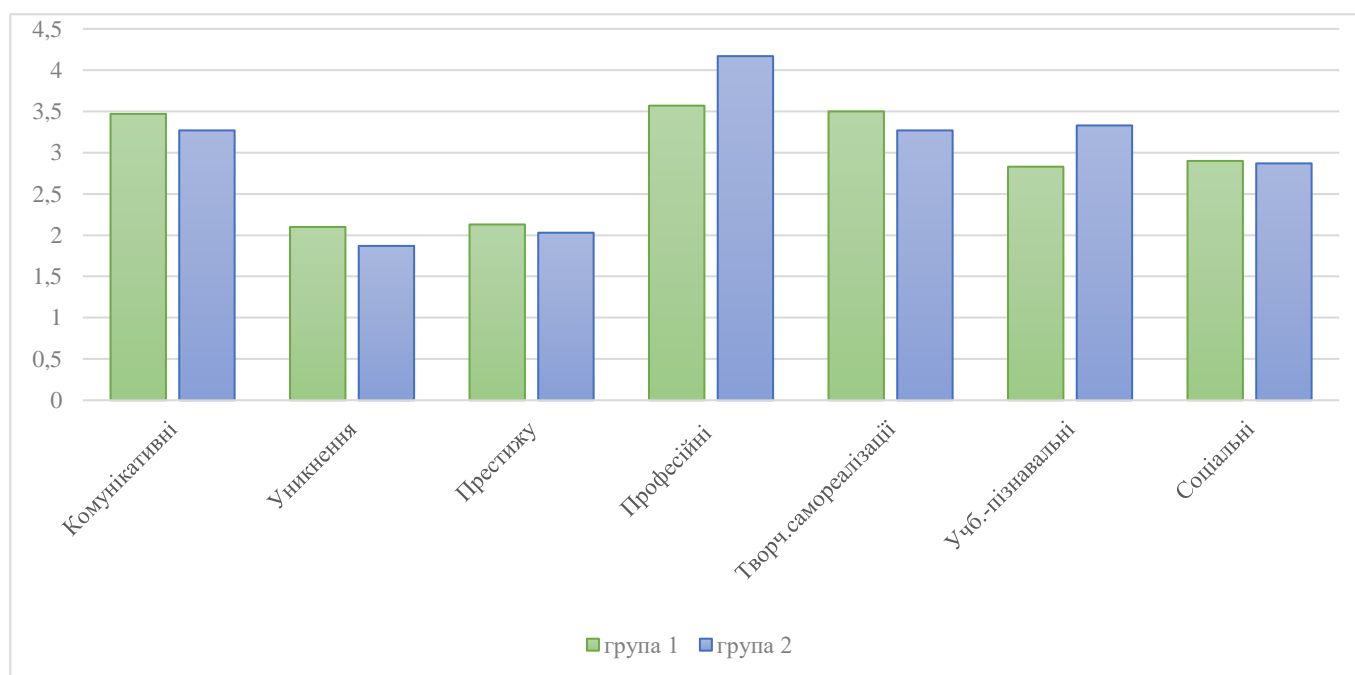

Рисунок 2.2 середні бали мотивів навчальної діяльності обох груп.

Результати проведення методики «Вивчення мотивів навчальної діяльності студентів» А.О. Реана, В.О. Якуніна представлені в табл.2.3.

Значущість відмінностей прояву мотивів навчальної діяльності між групами 1 та 2

Таблиця 2.3

Мотиви	Середній бал		Uemp.
	Група 1 (M±m)	Група 2 (M±m)	
1. стати висококваліфікованим фахівцем	6,23(±1,19)	6,40(±1,10)	408
2. отримати диплом	5,13(±1,63)	5,17(±1,70)	442,5
3. успішно продовжити навчання на подальших курсах	4,50(±1,94)	6,17(±1,29)	226**
4. успішно вчитися, скласти іспити на «добре» і «відмінно»	3,40(±1,30)	3,53(±1,41)	430,5
5. постійно отримувати стипендію	2,67(±1,99)	1,80(±1,24)	330,5
6. придбати глибокі і міцні знання	6,07(±1,17)	5,73(±1,55)	419,5
7. бути постійно готовим до чергових занять	2,90(±1,35)	4,20(±1,61)	248**
8. не запускати вивчення предметів навчального циклу	3,77(±1,22)	4,90(±1,24)	222,5**
9. не відставати від однокурсників	1,93(±0,83)	1,77(±0,73)	404,5
10. забезпечити успішність майбутньої професійної діяльності	6,17(±1,15)	6,70(±0,75)	317,5*
11. виконувати педагогічні вимоги	2,70(±1,24)	2,10(±0,99)	315,5*
12. досягти поваги викладачів	2,17(±1,21)	1,93(±0,91)	417,5
13. бути прикладом для однокурсників	1,97(±1,07)	1,97(±1,19)	448
14. домогтися схвалення батьків і оточуючих	3,60(±1,40)	3,03(±1,67)	337,5
15. уникнути осуду і покарання за погане навчання	3,33(±1,32)	3,57(±1,33)	401,5
16. отримати інтелектуальне задоволення	6,10(±1,40)	6,30(±1,18)	418
Примітка: * $p \leq 0,05$ ** $p \leq 0,01$			

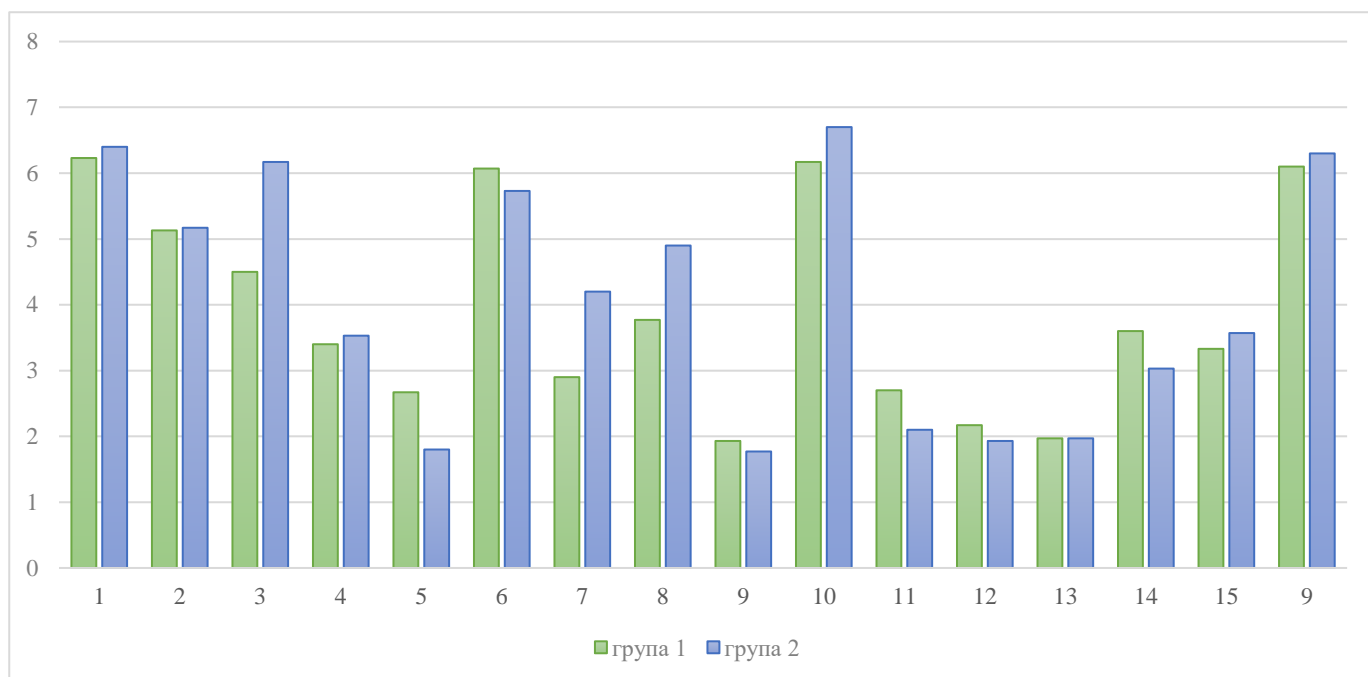

Рисунок 2.3 середні бали мотивів навчальної діяльності обох груп.

2.3. Аналіз результатів дослідження та їх інтерпретація

У табл.2.1 наведені результати проведення методики «Мотивація навчання у ЗВО» Т. І. Ільїної. Достовірні розходження між групами досліджуваних відмічено у прояві мотиву «оволодіння професією», у студентів з високим рівнем суб'єктивного контролю показники вищі. Значущість відмінностей між групами на рівні $p \leq 0,01$. Отже, прагнення оволодіти професійними знаннями та сформувати професійно важливі якості є більш притаманними для студентів високим рівнем суб'єктивного контролю. Вони бажають розвивати свої професійні здібності, засвоювати нові знання та вміння у своїй обраній сфері, мають чітку уяву про свої професійні цілі.

Як видно з показників домінуючим для обох груп досліджуваних є мотив «придбання знань», тобто студенти проявляють допитливість, цілеспрямованість та самостійність у процесі засвоєння знань. Переважання мотивів за першими двома шкалами «придбання знань» та «оволодіння професією» у студентів другої групи вказує на те, що вони зробили правильний вибір професії та відчувають задоволення від свого навчання. У першій групі показники шкали «отримання диплому» переважають за шкалу «оволодіння професією», отже в основному вони орієнтовані на

придбання диплома, поверхнево засвоюючи знання, не завжди добросовісно складають іспити та заліки, і менш зацікавлені в набутті професійних знань та розвитку важливих професійних якостей, а також у прагненні стати освіченими та висококваліфікованими фахівцями.

У табл.2.2 наведені результати методики «Діагностика навчальної мотивації студентів» А. А. Реана, В.А.Якуніна в модифікації Бадмаєвої. Достовірні розходження між групами досліджуваних відмічено за шкалою «професійні мотиви». Значущість відмінностей між групами на рівні $p \leq 0,05$. У студентів з високим рівнем суб'єктивного контролю прояв професійних мотивів більш виражений, тобто вони більш задоволені своїм вибором спеціальності, бажають досягнути успіху у майбутній професійній кар'єрі. Це може вказувати на їхню впевненість у своїх можливостях, мотивацію до досягнень у вибраній галузі. Наступні розходження між групами відзначено за учбово-пізнавальними мотивами. Прояв учбово-пізнавальних мотивів також є більш виражений у студентів з високим рівнем суб'єктивного контролю, значущість відмінностей між групами на рівні $p \leq 0,05$. Тобто для них є більш характерною наявність пізнавального інтересу, їм є притаманним бажання здобувати нові знання та глибше розуміти предмети свого навчання. Такий інтерес до навчання може сприяти активному і плідному процесу навчання, покращенню академічних досягнень та розвитку професійних навичок.

Не виявлено відмінностей між групами у прояві інших мотивів: комунікативних, уникнення, престижу, творчої самореалізації та соціальних мотивів.

В обох групах професійні мотиви є домінуючими, що відображає бажання розвитку своїх професійних здібностей та вдосконалення своїх навичок. Високо оціненими також є комунікативні мотиви та творчої самореалізації, що проявляється у бажанні підтримувати соціальні зв'язки, у вираженні своєї творчості, індивідуальності, пошуку нових ідей. Найнижчі бали за мотивом уникнення, який проявляється в уникненні осуду і покарання за погане навчання, запобіганні стати відстаючим за успішністю у навчанні студентом.

Результати проведення методики «Вивчення мотивів навчальної діяльності студентів» А.О. Реана, В.О. Якуніна представлені в табл.2.3.

Перше достовірне розходження між групами є за мотивом «успішно продовжити навчання на подальших курсах», який є більш вираженим у студентів з високим рівнем суб'єктивного контролю, значущість відмінностей на рівні $p \leq 0,01$. За мотивами «бути постійно готовим до чергових занять» та «не запускати вивчення предметів навчального циклу» показники вищі у студентів з високим рівнем суб'єктивного контролю, значущість відмінностей на рівні $p \leq 0,01$. Вищі показники цих мотивів у студентів з високим рівнем суб'єктивного контролю свідчать про їхню більшу організованість, дисциплінованість та систематичність у навчанні, усвідомлюють ступінь впливу власних дій на свої досягнення. Це може означати, що вони більш уважно ставляться до своєї навчальної діяльності, дотримуються графіку занять і не відкладають вивчення предметів на потім. Також у студентів з високим рівнем суб'єктивного контролю переважає прояв мотиву «забезпечити успішність майбутньої професійної діяльності», значущість відмінностей між групами на рівні значущості $p \leq 0,05$. Більш виражений прояв цього мотиву у студентів з високим рівнем суб'єктивного контролю вказує на їхнє більше розуміння важливості підготовки до майбутньої кар'єри та бажання досягнути успіху у цій сфері. Наступна значуща різниця між групами, на рівні $*p \leq 0,05$, спостерігається у прояві мотиву «виконувати педагогічні умови». Показники за цим мотивом більші у студентів з низьким рівнем суб'єктивного контролю. Виявлене розходження у прояві цього мотиву свідчить, можливо, про різні підходи до взаємодії з викладачами або ставлення до виконання завдань, пов'язаних з навчальним процесом.

Для студентів як з низьким, так і з високим рівнем суб'єктивного контролю, найбільш значущими є мотиви: «стати висококваліфікованим фахівцем», «отримати диплом», «придбати глибокі і міцні знання», «забезпечити успішність майбутньої професійної діяльності» та «отримати інтелектуальне задоволення». Отже, студенти обох груп орієнтовані на свій професійний розвиток та підготовку до майбутньої кар'єри. Сам мотив «отримати диплом» вказує на бажання отримання формального підтвердження освіти, але у поєднанні з мотивами «стати висококваліфікованим фахівцем», «придбати глибокі і міцні знання», «забезпечити успішність майбутньої професійної діяльності» та «отримати інтелектуальне задоволення», отримання

диплому може слугувати як підтвердження досягнутих результатів, докладених зусиль в процесі навчальної діяльності. Для студентів з високим рівнем суб'єктивного контролю ще одним з найбільш значущих мотивів є «успішно продовжити навчання на подальших курсах». Це може свідчити про їхню впевненість у своїх здібностях та мотивацію досягнути вищих академічних результатів та професійного розвитку, бажанні отримати знання, які можна буде доповнювати в майбутньому.

Для обох груп студентів найменш цінними мотивами є: «не відставати від однокурсників», «досягти поваги викладачів», «бути прикладом для однокурсників». Отже студентів мало мотивує бути конкурентами чи взірцями для однокласників, отримувати визнання викладачів. Це може вказувати на внутрішню мотивацію студентів та їхній бажання самореалізуватися у своїй обраній сфері, незалежно від зовнішніх факторів або оцінок оточуючих. Студенти з високим рівнем суб'єктивного контролю низько оцінили і такий мотив, як «постійно отримувати стипендію».

Висновки до розділу II

1. Для вирішення поставлених у роботі завдань було проведено дослідження. Загальну вибірку склали 60 студентів, що здобувають освіту за спеціальністю «психологія», їх поділено на 2 групи. Першу групу досліджуваних склали 30 студентів з низьким рівнем суб'єктивного контролю, другу групу – 30 студентів з високим рівнем суб'єктивного контролю.

2. Відповідно до аналізу наукової літератури, викладеного у першому розділі, було обрано і використано методики для виявлення таких мотивів навчальної діяльності, як: комунікативні, мотиви уникнення, престижу, професійні, мотиви творчої самореалізації, учбово-пізнавальні та соціальні мотиви у студентів з різним рівнем суб'єктивного контролю. Було визначено значущі мотиви навчальної діяльності та такі мотиви, як: придбання знань, володіння професією та отримання диплому у студентів з різним рівнем суб'єктивного контролю.

3. Результати проведення методики «Мотивація навчання у ЗВО» Т. І. Ільїної вказують на достовірні розходження між групами досліджуваних у прояві мотиву «оволодіння професією», у студентів з високим рівнем суб'єктивного контролю

показники вищі. Переважання мотивів за першими двома шкалами «придбання знань» та «оволодіння професією» у студентів з високим рівнем суб'єктивного контролю свідчить про адекватний вибір студентами професії та задоволеність нею. У студентів з низьким рівнем суб'єктивного контролю показники шкали «отримання диплому» переважають за шкалу «оволодіння професією».

За результатами методики «Діагностика навчальної мотивації студентів» А. А. Реана, В.А.Якуніна в модифікації Бадмаєвої значущі відмінності між групами досліджуваних відмічено у прояві професійних мотивів та учбово-пізнавальних. У студентів з високим рівнем суб'єктивного контролю є більш вираженим прояв професійних мотивів, тобто вони більш задоволені своїм вибором спеціальності, бажають досягнути успіху у майбутній професійній кар'єрі; та учбово-пізнавальних мотивів, тобто для них є більш характерною наявність пізнавального інтересу, що є позитивним для успішної навчальної діяльності. Не виявлено відмінностей між групами у прояві інших мотивів: комунікативних, уникнення, престижу, творчої самореалізації та соціальних мотивів.

Результати проведення методики «Вивчення мотивів навчальної діяльності студентів» А.О. Реана, В.О. Якуніна показали достовірні розходження між групами за наступними мотивами: «успішно продовжити навчання на подальших курсах», «бути постійно готовим до чергових занять», «не запускати вивчення предметів навчального циклу» та «забезпечити успішність майбутньої професійної діяльності», показники вищі у студентів з високим рівнем суб'єктивного контролю. Також значуща різниця між групами спостерігається у прояві мотиву «виконувати педагогічні умови», він є більш вираженим у студентів з низьким рівнем суб'єктивного контролю.

ВИСНОВКИ

1. Було проаналізовано наукову літературу з питання мотивації навчальної діяльності та суб'єктивного контролю. Проблему мотивації навчальної діяльності студентів розглядали такі зарубіжні і вітчизняні вчені, як: Л. Божович, А. Маркова, Л. Виготський, В. Вілюнас, Г. Гекхаузен, О. Дусавицький, Є. Ільїн, О. Леонтьєв, А. Маслоу, В. Семиченко, С.Занюк та інші. Мотивація є одним з основних понять, яке використовується для вивчення поведінки людини щодо ефективності її діяльності, вона є рушійною силою, яка сприяє активності та ефективності діяльності суб'єкта. Традиційно мотивацію поділяють на внутрішню та зовнішню. Як складне психологічне утворення, мотивація формується, зокрема, із певної кількості мотивів. Прийнято розрізняти дві великі групи мотивів навчальної діяльності: пізнавальні, пов'язані зі змістом навчальної діяльності та процесом її виконання, та соціальні, пов'язані з взаємодією здобувача освіти з іншими людьми.

Рівень суб'єктивного контролю являє собою здатність людини контролювати власну поведінку, будувати оптимальні поведінкові стратегії, виходячи з необхідності брати або не брати на себе відповідальність за події, які відбуваються і безпосередньо з досліджуваною особою, так і навколо неї. Особа з високим рівнем суб'єктивного контролю вважає себе відповідальною за свої дії та їхні наслідки, з низьким – вбачає зовнішні фактори, які керують її життям. Це поняття важливе для розуміння індивідуальних реакцій на стрес, прийняття рішень та взаємодії з навколишнім середовищем.

2. Було визначено такі мотиви навчальної діяльності, як: придбання знань, володіння професією та отримання диплому у студентів з різним рівнем суб'єктивного контролю. Достовірні розходження між групами досліджуваних відмічено у прояві мотиву «оволодіння професією», для студентів з високим рівнем суб'єктивного контролю є більш характерним прояв мотиву.

3. У студентів з високим рівнем суб'єктивного контролю більш характерним є прояв таких мотивів, як професійні та учбово-пізнавальні. Не виявлено суттєвих відмінностей між групами у прояві інших мотивів: комунікативних, уникнення, престижу, творчої самореалізації та соціальних мотивів.

4. Було визначено значущі мотиви навчальної діяльності студентів з різним рівнем суб'єктивного контролю. Достовірні розходження між групами є за мотивами «успішно продовжити навчання на подальших курсах», «бути постійно готовим до чергових занять» та «не запускати вивчення предметів навчального циклу» та «забезпечити успішність майбутньої професійної діяльності», у студентів з високим рівнем суб'єктивного контролю є більш вираженим прояв цих мотивів. Значуща різниця між групами також спостерігається у прояві мотиву «виконувати педагогічні умови», він є більш характерним для студентів з низьким рівнем суб'єктивного контролю. Для обох груп найбільш значущими є мотиви: «стати висококваліфікованим фахівцем», «отримати диплом», «придбати глибокі і міцні знання», «забезпечити успішність майбутньої професійної діяльності» та «отримати інтелектуальне задоволення». Отже, студенти обох груп орієнтовані на свій професійний розвиток та підготовку до майбутньої кар'єри.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Альохіна, Н. В. (2010). Дослідження мотивації навчання у вищому навчальному закладі. Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С. Костюка НАПН України ((12) 6), 6-14.
2. Анатольєва, О. І. (2020). Мотивація навчальної діяльності курсантів. Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка. ((10)34), 5-14.
3. Артемчук, Я., & Дем'янчук, Ю. Ю. Дослідження мотивів навчальної діяльності працюючих та непрацюючих за спеціальністю студентів. Психологічні дослідження. Наукові праці викладачів та студентів соціально-психологічного факультету, (12) 34.
4. Власова, О. І. (2005). Педагогічна психологія: навч. посібник. К.: Либідь, 400.
5. Дзюбко, Л. В., & Гриценко, Л. І. (2009). Мотивація навчальної діяльності як психолого-педагогічна проблема. Психолінгвістика, (4), 33-43.
6. Дмишко, О. С. (2008). Детермінанти та психологічні особливості локусу контролю особистості. Наука і освіта : науково-практичний журнал. (8-9), 47-51.
7. Захарко, О. (2008). Внутрішня мотивація як психологічний феномен. Соціогуманітарні проблеми людини (3), 143-150.
8. Кириченко, Р., & Колодяжна, А. (2021). Психологічне дослідження навчально-професійної мотивації майбутніх педагогів. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова (12): Психологічні науки (13 (58)), 48-59.
9. Климчук, В. О. (2008). Феномени розвитку внутрішньої мотивації. Соціальна психологія, (6 (32), 70-77.
10. Коваленко, Н. П., Боброва, Н. О., Ганчо, О. В., & Зачепило, С. В. (2020). Мотивація студентів як запорука успішного професійного розвитку. Медична освіта, (3), 43-48.

11. Кузьо, Л. І. (2016). Динаміка становлення мотивації учбової діяльності студентської молоді. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ (серія психологічна), (1), 172-178.
12. Кутішенко, В. П. (2010). Вікова та педагогічна психологія (курс лекцій). 2-ге вид.: Навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 128.
13. Левченко, Т. І. (2011). Мотивація суб'єкта в різних видах діяльності.: Монографія. Нова Книга, 448.
14. Лозова, В. І., & Троцько, Г. В. (2002). Теоретичні основи виховання і навчання, 400.
15. Лозовецька, В. Т. (2016). Мотивація як основа успішної діяльності сучасної особистості. ББК 74.56 Н 34, 34.
16. Мехед, О., & Швидкий, А. (2012). Роль інформаційно-комунікаційних технологій у мотивації навчальної діяльності студентів. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*, (31), 417-421.
17. Несторук, М. С., & Горлова, О. В. Інструментарій формування навчальної мотивації здобувачів освіти: реалії сьогодення, 112-115.
18. Попович, І. С. (2011). Мотиваційний компонент соціально-психологічних очікувань. Проблеми загальної та педагогічної психології : збірник наукових праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка АПН України. К. : «ГНОЗІС», (13(4)), 290–297.
19. Пророк, Н. В., Бойко, С. Т., Царенко, Л. Г., Кондратенко, Л. О., Гнатюк, О. В., Чекстере, О. Ю., ... & Манилова, Л. М. (2020). Психологічна діагностика мотивації особистості до навчання в умовах інформаційного суспільства, 131.
20. Сергета, І. В., Александрова, О. Є., Панчук, О. Ю., Стоян, Н. В., & Дреженкова, І. Л. (2014). Психогігієнічна оцінка особливостей рівня суб'єктивного контролю особистості сучасних студентів та закономірності динамічних зрушень його показників в динаміці навчання у вищому навчальному закладі та за умов корекції. (63), 248-255.
21. Сергеєнкова, О. П., Столярчук, О. А., Коханова, О. П., & Пасека, О. В. (2012). Педагогічна психологія: навч. посіб. К.: Центр учбової літератури, 168.

22. Стоян, Н. В. (2015). Рівень суб'єктивного контролю сучасних студентів та особливості його динамічних змін у природних умовах перебування у вищому навчальному закладі. *Biomedical and biosocial antropology*(25), 178-183.

23. Телецька, А. О. (2019). Поняття про навчальну мотивацію в психолого-педагогічній літературі. Збірники наукових праць професорсько-викладацького складу ДонНУ імені Василя Стуса., 100-102.

24. Удод, І. В. (2011). Активізація самостійної навчальної діяльності студентів як психолого-педагогічна проблема. *Educational Dimension*, (33), 226.

25. Тавровецька, Н. І. (2017). Внутрішня та зовнішня орієнтація як вираження життєвої позиції людини (ретроспективний аналіз західних теорій). Збірник наукових праць " Проблеми сучасної психології", (38), 383-398.

АНОТАЦІЯ

Згідно із сучасними поглядами на мотивацію, для кращого розуміння цього психологічного явища у процесі його вивчення необхідно розглядати не тільки мотиви, а й пов'язані із ними компоненти психіки. В роботі досліджувалися психологічні особливості мотивації навчальної діяльності у студентів з різним рівнем суб'єктивного контролю. Було виявлено, що для студентів з високим рівнем суб'єктивного контролю більш вираженим є прояв таких мотивів як: оволодіння професією, учбово-пізнавальні та професійні мотиви, «успішно продовжити навчання на подальших курсах», «бути постійно готовим до чергових занять», «не запускати вивчення предметів навчального циклу» та «забезпечити успішність майбутньої професійної діяльності. Суттєва відмінність між групами також спостерігаються у прояві мотиву «виконувати педагогічні умови», він є більш характерним для студентів з низьким рівнем суб'єктивного контролю.

Ключові слова: мотивація навчальної діяльності, суб'єктивний контроль, мотиви навчальної діяльності, студенти.

ANNOTATION

According to modern views on motivation, in order to better understand this psychological phenomenon, it is necessary to consider not only motives, but also related components of the psyche in the process of its study. The study investigated the psychological characteristics of motivation for educational activity in students with different levels of subjective control. It was found that for students with a high level of subjective control, the following motives are more expressed: mastering the profession, educational and cognitive and professional motives, “to successfully continue studying at further courses”, “to be constantly ready for the next classes”, “not to start studying the subjects of the academic cycle” and “to ensure the success of future professional activity”. A significant difference between the groups is also observed in the manifestation of the motive “to fulfill pedagogical conditions”, it is more characteristic of students with a low level of subjective control.

Keywords: motivation of learning activities, subjective control, motives of learning activities, students.